Ana Maria PREOTEASA

Cercetarea politicilor sociale

Aspecte metodologice

nou media LUMEN
www.EdituraLumen.ro

Ana Maria PREOTEASA

Cercetarea politicilor sociale
Aspecte metodologice

Lumen

Iaşi, 2009

Ana Maria PREOTEASA
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice

Editura Lumen este acreditată CNCSIS sub nr. 003
www.edituralumen.ro, www.librariavirtuala.com

Redactor: Morariu Irina Maria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale:
PREOTEASA, Ana Maria
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice/ Ana Maria PREOTEASA - Editura Lumen, Iaşi
Bibliografie
Pag. 207
ISBN- 978-973-166-150-6

36

Ana Maria PREOTEASA

Cercetarea politicilor sociale
Aspecte metodologice

Lumen

Iaşi, 2009

Pagină lăsată
goală intenţionat

Cuprins:

Introducere 9

Capitolul I. Politica socială şi abordările ei 15

Delimitarea conceptului de politică socială..... 15

I.1. Clasificarea politicilor sociale 19

I.2. Finanţarea politicilor sociale 21

I.3. Designul politicilor sociale 22

Abordări în domeniul politicilor sociale..... 28

A. Perspectiva instituţională 39

B. Perspectiva analitică 42

Capitolul II. Cercetarea sociologică şi studiul politicilor sociale 47

II.1. Cunoaşterea ştiinţifică a politicilor sociale 48

II.2. Istoric 53

II.3. Cercetarea de politici sau analiza de politici? 55

II.4.Tipuri de cercetare în domeniul politicilor sociale ... 57

II.5. Relaţia dintre cercetător şi politicile sociale..... 62

II.6. Designul cercetărilor de politici sociale 66

Capitolul III. Analiza nevoilor de politici sociale 69

III.1. Studiul problemelor sociale..... 70

Conceptul de problemă socială 71

Abordări metodologice ale problemelor sociale 73

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

III.2. Studiul Calităţii Vieţii 77

Conceptul de calitatea vieţii şi politicile sociale 79

III.3. Studiul indicatorilor sociali..... 82

Raportarea socială..... 86

Obiectivul cercetării indicatorilor sociali: a măsura bunăstarea socială..... 88

Utilizarea indicatorilor pentru politici publice 94

III.4. Cercetările cross-naţionale de calitatea vieţii 97

III.5. Prezentarea unei cercetări crossnaţionale cu privire la minoritatea romă 101

Capitolul IV. Cercetarea rezultatelor politicilor sociale 109

IV.1. Cercetarea evaluativă în domeniul ştiinţelor sociale 109

IV.2. Procesul de evaluare..... 113

IV.3. Tipurile de evaluare..... 117

IV.4. Metode de culegere a datelor specifice în evaluarea programelor sociale..... 119

IV.5. Abordări în evaluarea iniţiativelor de dezvoltare comunitară..... 121

IV.6. Descrierea metodologiei unei cercetări de evaluare şi măsurare a impactului, în domeniul serviciilor sociale..... 123

IV.6. Evaluarea subiectivă a protecţiei sociale 125

Capitolul V. Indicatori pentru studiul calităţii ocupării 133

V.1. Conceptul de ocupare..... 134

V.2. Calitatea ocupării..... 137

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

V.3. Calitatea ocupării în România..... 143
3.1. Calitatea intrinsecă a locului de muncă..... 143
3.2. Calificare, învăţare continuă şi dezvoltarea carierei.... 148
3.3. Egalitatea de gen 150
3.4. Sănătate şi siguranţă la locul de muncă..... 152
3.5. Flexibilitate şi securitate 154
3.6. Incluziunea şi accesul pe piaţa muncii..... 155
3.7. Organizarea muncii şi echilibrul muncă - timp liber.. 157
3.8. Dialogul social şi implicarea lucrătorilor..... 159
3.9. Diversitate şi nediscriminare..... 161
3.10. Performanţa economică globală şi productivitatea 162

Capitolul VI. Analiza politicilor moderne de ocupare şi aplicarea lor în România 165
VI.1. Politica României de ocupare în contextul integrării în Uniunea Europeană..... 167
VI.2. Politica de ocupare în România..... 169
VI.3. Cheltuielile sociale cu politicile de ocupare 171
VI.4. Drepturi şi principii sociale-flexisecuritatea..... 173
4.1. Flexibilizarea / Flexibilitatea..... 174
4.2. Securitatea socială a ocupării..... 177
VI.5. Evaluarea subiectivă a politicilor de ocupare 183
Recomandări pentru politicile de ocupare.....184

Concluzii.....187
Bibliografie 193

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

Pagină lăsată
goală intenţionat

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

Introducere

Conceptul de politică socială este unul foarte larg, iar experienţa mea de cercetător în domeniul politicilor sociale m-a făcut să mă întreb adesea dacă nu există posibilitatea includerii într-un cadru sistematizat a principalelor abordări ştiinţifice ale domeniului. În studiul politicilor sociale s-a preferat o atitudine activă, de abordare a politicilor concrete, fie evaluându-le, comparându-le sau analizând problemele care le-au generat. Lucrările de metodologie a politicilor sociale sunt mai puţin numeroase. Explicaţia poate fi legată de interesul crescut spre cercetările concrete (aplicative) dar şi de presupunerea că metodologia este aceeaşi cu cea a cercetării din ştiinţele sociale.

O revigorare a interesului pentru metodologia cercetării din politicile sociale am constatat, în ultimii ani, în special prin apariţia unei dileme metodologice determinate de numeroasele studii comparative de tipologizare a regimurilor de bunăstare (cum se operaţionalizează conceptul de politică socială sau stat al bunăstării şi care sunt variabilele dependente care explică evoluţia sa?). Lucrarea de faţă îşi propune să arate cum cercetarea socială influenţează deciziile de politici sociale, în diferite etape ale procesului de formulare a politicilor. Obiectivele lucrării au fost:

- Includerea într-un cadru sistematizat a principalelor abordări din domeniul studiului politicilor sociale;
- Analiza relaţiei dintre cercetarea sociologică şi decizia în domeniul politicilor sociale;
- Construcţia unui model de abordare/cercetare a politicilor sociale;
- Adaptarea modelului la politicile de ocupare.

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

În această carte, primul capitol include o delimitare a conceptului de politici sociale şi o prezentare a principalelor sale dimensiuni: modalităţile de finanţare, clasificarea politicilor sociale şi designul politicilor. Cea de a doua parte are ca obiectiv relaţionarea domeniului cercetării sociologice cu politicile sociale. Al treilea capitol urmăreşte prezentarea modului în care se studiază nevoia de politici sociale, care sunt principalele abordări în identificarea problemelor sociale şi a necesităţii intervenţiei statului în rezolvarea acestora: analiza problemelor sociale, studiul calităţii vieţii, raportarea socială. În cel de al patrulea capitol prezint cercetarea evaluativă în domeniul politicilor sociale, urmărind indicatorii subiectivi de evaluare a protecţiei sociale şi metodologia de evaluare a programelor de dezvoltare comunitară. Capitolele 5 şi 6 reprezintă o analiză a domeniului ocupării în România şi a politicilor sociale din domeniu.

Primul capitol al lucrării vine să definească şi să constituie o bază teoretică pentru conceptul de politică socială, în primul rând ca domeniu particular al politicilor publice şi apoi ca disciplină de sine stătătoare, luând în considerare principalele tipuri de politici sociale, modelele de finanţare a politicilor şi designul politicilor sociale. În a doua parte a capitolului introduc o trecere în revistă a literaturii de specialitate prezentând principalele abordări metodologice ale domeniului aşa cum au fost identificate de către autorii din domeniu. Ultimul subcapitol al acestei părţi delimitează două perspective metodologice în analiza politicilor sociale: instituţională şi analitică. Abordarea instituţională este una funcţionalistă, percepe societatea ca un întreg iar instituţiile fundamentale (rudenia, religia, economia, asistenţa mutuală şi politica) sunt cele prin care se produce sau se furnizează bunăstarea socială (Mishra 1986). Din punct de vedere analitic, operaţionalizarea conceptului de politică socială se poate realiza luând în calcul trei dimensiuni: proces, produs şi performanţă (Gilbert 1993:17-30) iar studiile domeniului s-au realizat

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

considerând aceste trei direcţii. Cele trei dimensiuni nu sunt în mod absolut independente ci se interconectează şi interferează adesea în analizele politicilor sociale.

A doua parte a lucrării apropie cercetarea ştiinţifică din ştiinţele sociale de analiza politicilor sociale şi delimitează tipurile de cercetări aplicate în politici sociale. Se porneşte în primul rând, de la clasificarea metodologică a abordărilor de politici structurându-le în: **cercetare**, **analiză** şi **evaluare** (Mărginean, 2004). Cercetarea reprezintă prima etapă în cunoaşterea politicilor şi poate avea ca obiective ştiinţifice: cunoaşterea, explicarea, înţelegerea fenomenului, realizarea de diagnoze cu privire la starea de fapt şi identificarea indicatorilor relevanţi. Analiza se realizează luând în considerare rezultatele cercetării şi are ca scopuri: delimitarea caracteristicilor domeniului, a relaţiilor dintre fenomene, a efectelor anumitor acţiuni. Evaluarea se fundamentează atât pe cercetare cât şi pe analiză iar obiectivele unui demers evaluativ sunt în mod explicit valorizatoare „*Cât de bune au fost un anumit program sau o anumită acţiune? Cât de eficient? Cât de eficace*?" (Mărginean, 2004). Capitolul continuă cu o prezentare din perspectivă istorică a cercetării politicilor sociale: de la primele preocupări teoretice ale filosofiei antice orientate spre bunăstarea şi fericirea umană (Aristotel), studiile despre sărăcie din Anglia 1700 şi continuând cu dezvoltarea şi instituţionalizarea domeniul în SUA după 1920. Perioada de după cel de al doilea război mondial a permis prin înflorirea politicilor sociale, extinderea studiului acestora: apariţia Mişcării Indicatorilor Sociali şi a studiilor de Calitatea Vieţii şi până la dezvoltarea cercetărilor crossnaţionale din domeniul bunăstării sociale. Continui cu o prezentare a relaţiei dintre cercetător şi politicile sociale, subliniindu-se dificultăţile care pot apărea în colaborarea dintre "policy maker" şi cercetător: abordări diferite ale obiectivelor, conflicte de rol, diferenţe culturale şi de comunicare, constrângeri de resurse (şamd). Ultima parte a capitolului prezintă etapele unei cercetări sociale aplicate în

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

domeniul politicilor, urmărind etapele modelului elaborat de Mărginean (1999). În continuarea lucrării, am ales să detaliez metodologia de cercetare utilizată în două direcţii specifice procesului de formulare a politicilor sociale: analiza nevoilor de politici sociale şi cercetarea evaluativă a rezultatelor politicilor sociale.

În cel de al treilea capitol evidenţiez modul în care se studiază nevoia de politici sociale, urmărind metodologia de cercetare a problemelor sociale, studiul indicatorilor sociali şi a calităţii vieţii. Accentuez în mod particular relaţia dintre calitatea vieţii şi decizia în politicile sociale. Ultima parte a capitolului este consacrată descrierii cercetărilor crossnaţionale de calitatea vieţii, a metodologiei de eşantionare crossnaţională şi se încheie cu o prezentare a unei cercetări internaţionale despre excluziunea socială a romilor în ţările Europei Centrale şi de Est.

O prezentare a cercetărilor evaluative în domeniul politicilor sociale reprezintă tema celei de a patra părţi a lucrării. Aici am inclus o primă delimitare a conceptului de evaluare, trecând în revistă pe scurt, literatura de specialitate din domeniu şi discutând despre procesul de evaluare, componentele teoriei evaluării şi tipologia evaluării. În continuare, am descris două tipuri de evaluare: evaluarea programelor de servicii şi evaluarea politicilor sociale prin utilizarea indicatorilor subiectivi. Pentru fiecare dintre cele două am recurs la două exemple concrete la care am participat în mod efectiv.

Ultimele două părţi ale lucrării sunt dedicate unui model de analiză a politicilor de ocupare ce porneşte de la analiza indicatorilor de stare (indicatori sociali, date de sondaj) şi ajunge la evaluarea politicilor din domeniu folosind o metodologie complexă ce îmbină abordarea calitativă (drepturile sociale) cu una cantitativă (cheltuielile sociale) utilizând şi un model comparativ. Am ales domeniul politicilor de ocupare şi în mod special politicile de flexisecuritate ale pieţei muncii, datorită actualităţii dar şi a impactului acestora asupra domeniului social.

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

Acestea fac parte din categoria politicilor postmoderne ale ocupării, apărând ca urmare a unei necesităţi date de caracteristicile societăţii actuale: dificultatea realizării echilibrului muncă-viaţă personală, specializarea personalului. Flexisecuritatea este o orientare dezirabilă a ocupării, alături de alte principii sociale ca: diversitate, non-discriminare, egalitate, siguranţă şi sănătate. Transformările postmoderne ale economiei au condus la modificări importante ale pieţei muncii. Specializarea şi calificarea personalului sunt consecinţe ale transformărilor economice şi au generat noi orientări ale politicilor de ocupare. Dar aceste politici de flexibilizare aduc beneficii atât angajaţilor cât şi angajatorilor care au posibilitatea astfel de angaja pe perioade mai scurte de timp, de a concedia mai uşor existând posibilitatea compensaţiilor materiale pentru perioada post angajare. Politicile pentru securitatea socială a ocupării aduc siguranţa pe piaţa forţei de muncă şi vin să compenseze anumite disfuncţionalităţi ca urmare a flexibilizării. Rata scăzută a şomajului în România, combinată cu migraţia economică din ultimii ani şi în special din perioada post-aderare constituie semnale de alarmă, putând implica o cădere economică, şi necesită o strategie a statului pentru stimularea angajărilor în ţară şi chiar întoarcerea forţei de muncă din străinătate. Concluziile analizei mele arată că, deşi politicile de flexibilizare au apărut iniţial ca răspuns la şomaj, utilitatea lor s-a redirecţionat. În condiţiile în care rata şomajului a scăzut în mod substanţial inducând în multe ţări consecinţele nedorite ale fenomenului "şomaj zero" (cerere şi ofertă dezechilibrată, presiuni salariale din partea sindicatelor sau a angajaţilor, scăderea productivităţii muncii), flexibilizarea are în mod special o componentă socială, aducând beneficii ocupaţionale în special persoanelor care au dificultăţi în a-şi găsi locuri de muncă tradiţionale din cauza imposibilităţii de a îmbina viaţa de familie cu ocuparea: părinţi cu copii mici, persoane vârstnice, studenţi, persoane cu dizabilităţi.

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

Sursele datelor utilizate în cercetare provin de la institutele de statistică (INS, Eurostat), cercetări naţionale (Diagnoza Calităţii Vieţii 1990-2006, Barometrele de Opinie Publică) din cercetări crossnaţionale (EQLS, Eurobarometre).

Concluziile lucrării mele conţin rezultate de ordin metodologic: necesitatea utilizării metodologiei din ştiinţele sociale, a îmbinării metodelor calitative cu cele cantitative dar şi de politici referitoare la măsurile pentru calitatea ocupării sau pentru politicile de flexibilizare.

Doresc să mulţumesc în primul rând Domnului Profesor Dr. Ioan Mărginean, cel care m-a influenţat în mod decisiv în alegerea direcţiilor de cercetare pe care le-am urmat în cei aproape 10 de când îmi coordonează activitatea atât la Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii cât şi Universitatea Bucureşti, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială. Domnului Profesor Cătălin Zamfir îi sunt recunoscătoare pentru abordarea deschisă pe care a imprimat-o Institutului şi care ne-a permis mie şi colegilor mei să participăm în numeroase proiecte de cercetare din domeniul politicilor sociale şi să accesăm fonduri şi granturi internaţionale. De asemenea, trebuie să reamintesc conducerea Facultăţii de Sociologie şi Asistenţă Socială unde prin activitatea mea de cadru didactic pentru cursurile şi seminariile de Metode şi Tehnici de Cercetare în Sociologie, am avut ocazia de a-mi organiza informaţiile şi de a împărtăşi studenţilor experienţa mea de cercetător în domeniul politicilor sociale.

Această carte a fost realizată şi ca urmare a documentării realizate la Za Eurolab Koln, Open University Budapest, GESIS ZUMA Mannheim.

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

Capitolul I
Politica socială şi abordările ei

Delimitarea conceptului de politică socială

Politica socială s-a definit de-a lungul timpului în moduri diferite, dar este de necontestat faptul că ea face parte din categoria mai largă a Politicilor Publice şi reprezintă un ansamblu de măsuri menite să rezolve probleme sociale.

Politicile publice la rândul lor au primit sensuri diferite: *Politicile ca etichete ale unor domenii de activitate; Politicile ca expresie a scopului general sau a stării de fapt dorite; Politicile ca propuneri specifice; Politicile ca decizii ale guvernului; Politicile ca autorizare oficială; Politicile ca programe; Politicile ca produse; Politicile ca rezultate; Politicile ca teorii sau modele; Politicile ca procese* (Hogwood şi Gunn, 1984).

Adrian Miroiu concluzionează abordarea lui Hogwood şi Gunn şi defineşte politica publică astfel: „*O politică publică este o reţea de decizii legate între ele privind alegerea obiectivelor, a mijloacelor, şi a resurselor alocate pentru atingerea lor în situaţii specifice* „(Miroiu, 2001:15). Politicile publice sunt un subdomeniu al ştiinţelor politice, iar din punct de vedere metodologic abordarea lor are un caracter interdisciplinar reunind: economia, ştiinţele administrative, managementul, teoria deciziei şi sociologia.

În cadrul politicilor publice, politica socială reprezintă o politică sectorială alături de politicile economice, fiscale, salariale, de mediu, urbanizare şamd. S-a pus adesea întrebarea dacă politicile sociale sunt diferite de politicile publice şi în ce mod le putem distinge. O orientare în tratarea acestui subiect consideră toate politicile în aceeaşi măsură sociale, fie că sunt economice fie nu. Orice ţine de guvern sau de sfera publică este social şi o dată ce este definită problema socială este necesară o acţiune colectivă pentru rezolvarea ei (Morris, 1985). Urmărind modul în care se

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

definesc politicile sociale am constatat că există două mari categorii de definiții: care explică acest concept fie prin orientarea **politică** a măsurilor sociale, fie prin caracterul lor **social**.

Dintre definiţiile clar orientate spre specificul politic, putem cita: (Oxford English Dictionary, 1998:395) "*Acţiunea în curs adoptată* şi *urmată de un guvern, partid politic, legislator, politician; orice acţiune în curs adoptată* şi *considerată a fi avantajoasă sau eficientă*". Există şi autori care definesc politicile sociale pornind de la caracterul lor social şi distributiv (Schorr, Baumheier, 1971): "*Principiile și procedurile care orientează orice măsură sau acțiune în curs care are de a face cu indivizi și relațiile lor cu societatea. Este concepută ca o intervenție și o regulă în cadrul sistemului social. Politicile sociale reprezintă o acțiune care ia în considerare fenomenele sociale și care guvernează relațiile sociale care conduc distribuția resurselor în societate*" .

Politicile sociale au anumite obiective şi se constituie ca "soluţii" la problemele sociale (fie generale, fie ale unor grupuri vulnerabile) dar în acelaşi timp apar ca elemente de echilibru în respectarea drepturilor sociale definite la nivel politic.

Concomitent, politicile sociale urmăresc şi un alt obiectiv general de dezvoltare a societăţii, de sporire a bunăstării individuale şi sociale (Pop L.M. 2007: 447). Aşadar, politicile sociale apar ca un efect al unor mecanisme sociale şi politice ghidate de anumite obiective sociale şi economice dar întotdeauna reglate de anumite principii şi valori (Drake 2001).

Freeman (1970) distinge trei mari categorii de definiţii care s-au folosit pentru a descrie înțelesul conceptului de politici sociale:

- ***Concept filosofic*** (reprezintă un principiu după care se redistribuie resursele unei colectivități umane pentru a-şi rezolva astfel problemele sociale);
- Politicile sociale ca ***produs*** (conţine măsurile luate de către decidenți pentru a rezolva problemele sociale ale comunității – pot fi o lege sau un alt act legislativ);

**Extras din volumul: Preoteasa, A. M. (2009).
Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice.
Iaşi, România: Lumen.**

Continuarea acestui volum o puteţi lectura achiziţionând volumul de pe

www.edituralumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

ISBN 973-166-150-6

Conținutul acestui volum nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al Editurii Lumen sau al finanțatorilor

Publicat cu finanțarea:

media LUMEN
www.EdituraLumen.ro